

Poglavje 5

Brez Mladin mladih

Raziskovanje
mladine
v Sloveniji

ni

Tomaž Deželan
Katja Nacevski
Marko Majce

Ključne prelomnice:

1986: Mladina ,85 (Ule in Vrcan, 1986; Ule, 1988)¹

1995: Mladina ,93 (Ule in Miheljak, 1995)

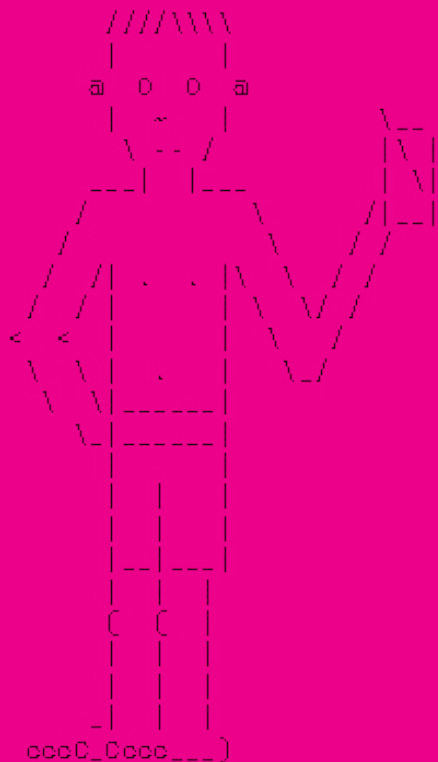
2000: Mladina ,98 (Ule, 2000)

2002: Mladina 2000 (Miheljak, 2002)

2011: Mladina 2010 (Lavrič, 2011)

2014: Slovenska mladina 2013 (Flere idr., 2014)

2021: Mladina 2020 (Lavrič in Deželan, 2021)

Brez Mladin mladih ni

Mladina kot družbena skupina je definirana na različne načine. Izhodišče markskatere definicije je, kaj mladi niso, oziroma primerjava z drugimi skupinami, kot so otroci in odrasli, in razlike med njimi. Tako je mladina »generacijska skupina, ki se nahaja med otroštvom in odraslostjo, zanje je značilno ustvarjanje svojega sveta, ki ga odrasli ne morejo po svoje usmerjati in nadzorovati« (Ule in Miheljak, 1995). Mladi glede na starostni okvir Sveta Evrope predstavljajo osebe med 15. in 29. letom, kar pomeni, da se je v treh desetletjih od osamosvojitve že dvakrat zamenjala celotna populacija opazovanja. Urad RS za mladino in druge institucije, ki so se razvile v obdobju samostojne Slovenije, spremljajo to starostno skupino in morebitne populacijske spremembe znotraj nje, to pa je navadno izvedeno ali podprto z raziskavami ter raziskovalno infrastrukturo, ki jo nudijo raziskovalne organizacije v Sloveniji in širše.

Slovensko mladino so opisovale številne raziskave, od katerih jih nekaj sega tudi v čas nekdanje skupne države (tj. Jugoslavije). Raziskave so našle prostor v številnih monografijah, med katerimi je predvsem smiselno omeniti naslednje: Mladina in ideologija (Ule, 1988), Prihodnost mladine (Ule in Miheljak, 1995), Predah za študentsko mladino (Ule idr., 1996), Mladina v devetdesetih: Analiza stanja v Sloveniji (Ule, 1996), Prosti čas mladih v Ljubljani (Ule in Renner, 1998), Socialna ranljivost mladih (Ule idr., 2000). Tem sledijo sistematični pregledi stanja slovenske mladine, predvsem raziskave Mladina 2000 (Miheljak, 2002), Mladina 2010 (Lavrič idr., 2011) in Slovenska mladina 2013 (Flere idr., 2014) raziskava Mladina 2020 (Lavrič in Deželan, 2021) idr.

Raziskave slovenske mladine v prejšnjem stoletju

V osemdesetih letih 20. stoletja je potekala obsežna raziskava *Položaj, svest i ponašanje mlade generacije Jugoslavije*², ki sta jo izvedla CIDID Beograd in IDIS Zagreb³. Med okrog 6500 mladimi, zajetimi v standardizirani vzorec, je bilo dobrih 500 iz Slovenije (Ule in Vrcan, 1986). Ta vsejugoslovanska raziskava je slovenske raziskovalce spodbudila k posebni, samo na slovenske mlade osredotočeni raziskavi, ki je imela tudi svoje financiranje. Slednja je potekala v letih 1985 in 1986 v okviru Kriminološkega inštituta pri Pravni fakulteti ljubljanske univerze (Ule, 1988). Raziskava se je odvijala na dveh ravneh: kot kvantitativna študija vrednotnih usmeritev in življenjskih stilov mladih v Sloveniji ter kot kvalitativna študija, v okviru katere je bila opravljena analiza diskurza o mladini v revijah Mladina in Tribuna v obdobju 1944–1985. Prav tako so bili opravljeni globinski intervjuji s predstavniki družbenih gibanj.

V literaturi se za ti dve raziskavi uporablja izraz Mladina ,85. V monografiji *Mladina in ideologija* (Ule, 1988) se avtorica opira na izsledke teh raziskav in svoje razmišljanje usmeri na teme, kot so zgodovinski pojem mladine, mladina kot ideološki konstrukt, mladina in red, podobe sodobne slovenske mladine, vrednote in usmeritve, odnos do politike, modernizacija mladine. Dotakne se tem kot mladinske subkulture, individualizem mladih, odnos do štafete mladosti, pri čemer pokaže razlike med slovensko in jugoslovansko mladino. Tako pri vključenosti v t. i. družbenopolitične organizacije (DPO) slovenski anketiranci kažejo manjšo

² Aleksić, J., Vrcan, S. idr. (1986). *Položaj, svest i ponašanje mlade generacije Jugoslavije. Preliminarna analiza rezultata istraživanja*. CIDID, IDIS.

³ Centar za istraživačko, dokumentacionu in izdavačko djelatnost predsedništav konferencije SSOJ; Institut za istraživanja Sveučilišta u Zagrebu.

¹ Mladina '85 je bila v slovenščini tematizirana predvsem v monografiji M. Ule *Mladina in ideologija*, ki je izšla 1988.

željo po participaciji oziroma tudi manjšo participacijo kot jugoslovanski vrstniki. Večja kritičnost do sistema pri slovenski mladini se je kazala v t. i. alternativnosti, ki je postala skupni pojem za razne družbene prakse, ki niso bile del DPO. To se kaže tudi pri drugačnem zaznavanju družbenih problemov in problemov mladih, kjer slovenska mladina ekonomskih problemov ali nezaposlenosti ni čutila tako izrazito, temveč se je usmerjala v druge, bolj sistemsko pogojene probleme.

Mladi so ob osamosvojitvi leta 1991 predstavljali 22,47 % prebivalstva Slovenije. V primerjavi z desetletjem prej (leta 1981), ko so predstavljali 24,20 %, se je delež mladih začel zniževati, leta 1994 je obsegal le še 22,24 % prebivalstva. Prva obsežna raziskava mladine po osamosvojitvi je bila opravljena leta 1993, in sicer pod imenom Mladina '93 (Ule, 1993), ki se je konceptualno navezovala na Mladino '85 in Shellove študije nemške mladine (Shell Youth Study⁴). Raziskavo je izvedel Center za socialno psihologijo – študije mladine pri Inštitutu za družbene vede FDV. Metodološko so se raziskovalci osredotočili na srednješolsko mladino v vseh dvanajstih šolskih regijah. V reprezentativni vzorec so po regijah vključili tri razrede štiriletnih programov in tri razrede triletnih programov, v vsaki regiji pa prav tako dva razreda dvoletnega programa. Pri izboru so upoštevali samo kraje, ki imajo vse v vzorcu predvidene usmeritve in programe. Vzorec je bil zaradi posebnih raziskovalnih interesov razširjen tudi na šole v madžarskem in italijanskem jeziku ter v ljubljanski regiji. Povprečna starost anketirancev je bila 17,7 let; 70 % anketirancev se je opredelilo za pripadnike slovenske narodnosti. Anketiranje je potekalo v neugodnem času: Sovpadalo je namreč z zaključnimi dnevi šolskega leta in šolskim štrajkom v zadnjem tednu maja in prvem tednu junija 1993. Dvoletni programi so bili tako zaradi slabše realizacije priključeni triletnim, kljub temu pa je bila realizacija vzorca ocenjena kot solidna.

Avtorja (Ule in Mihelj, 1995) izražata upanje, da bo to začetek načrtnega ukvarjanja z raziskovanjem mladine, kot je to v razvitih evropskih deželah ali drugih delih nekdanje Jugoslavije. V prvem delu Ule pretrse pojme, ki se navezujejo na mladino, in jih teoretično umesti, v drugem delu pa preveri in interpretira izsledke raziskave, ki jih združi v posamezne sklope. Zanima jo odnos do odrasčanja in odraslosti; avtoritarnost, tradicionalizem in nacionalizem ter odnos mladih; vrednote in interesi mladih; družbene spremembe in problemi mladih, še posebej zaposlovanje. V povojni jugoslovanski družbi je bila vloga mladine integracijska in je stremela k produktivnosti. Tudi v Sloveniji je bila v letih po drugi svetovni vojni podoba mladine pozitivna. Od konca 70. let naprej so raziskave kazale na večji pomen individualnih poti v odraslost, ki niso bistveno povezane s pripadnostjo mladinskim ali drugim skupinam (Ule in Mihelj, 1995: 76). V tem obdobju se je spremenila tudi vloga mladine. V 90. letih so mladi v Sloveniji med najpomembnejše vrednote šteli moralne vrline in osebnostne značilnosti. Precej manj pomembne so bile socialne značilnosti, kot so izobrazba, nacionalna pripadnost, še manj pa religioznost in politično prepričanje (Ule in Mihelj, 1995). V tretjem delu Mihelj raziskuje predvsem odnos mladih do politike in (novih) političnih praks, in sicer predvsem na mnenjskem in vrednostnem nivoju.

⁴ Shellove študije mladine se v Nemčiji izvajajo že od leta 1953 in jih finančno podpira Shell, energetski in petrokemični koncern. Raziskave opravljajo neodvisne raziskovalne ustanove, njihov cilj pa je dokumentirati percepcije, razpoloženja in pričakovanja mladih. (Hertie School, 2019)

Raziskavi Mladina '85 in Mladina '93 sta pokazali, da sta si dve tretjini mladih želeli še nekaj časa ali čim dlje ostati mladi. Leta 1993 razmeroma velik delež mladih ni bil zmožen določiti svojega odnosa do mladosti in odraslosti. Še vedno jih je okoli desetina čutila mladost le kot prehod v odraslost in si jo je želelo čim prej preseči (Ule in Mihelj, 1995).

Leta 1996 je izšla monografija *Mladina v devetdesetih: Analiza stanja v Sloveniji* (Ule, 1996), kjer gre za nacionalno poročilo o mladih v Sloveniji, pripravljeno za Urad RS za mladino. Poročilo v obliki zbornika strokovnih razprav, ki je nastalo kot odziv na delovanje v okviru Sveta Evrope, se prvič ukvarja z mladimi kot enotno skupino posameznikov med 15 in 29 leti. Enajst prispevkov obravnava teme kot izobraženost in zaposlenost mladih, njihove vrednote, politično kulturo, zdravstveno stanje, življenjske stile, standarde in status v družini ter kazniva dejanja med mladimi. Generacija, ki so jo obravnavali kot mlado v 90. letih, je otroštvo in deloma mladost doživljala v času razpada socializma. Čeprav so od starejše generacije podedovali privajenost na stalno ekonomsko rast in zviševanje življenjskega standarda, so se kasneje srečevali z nezaposlenostjo, zaostrenimi ekološkimi problemi in informacijsko revolucijo, česar njihovi starši niso poznali. V prvem desetletju samostojne Slovenije so mladi izkušali predvsem obdobje prehodov, medtem ko so se desetletje pred tem borili za spremembe ter se nanje poskušali pripraviti. Raziskavo so izvedli raziskovalci Centra za socialno psihologijo – študije mladine pri Fakulteti za družbene vede. Opirali so se na uradne statistične podatke, dopolnjene z različnimi javnomnenjskimi raziskavami in študijami, že izvedenimi v okviru Inštituta za družbene vede pri FDV. Nazorni grafični prikazi in podatkovne tabele z analizami predstavljajo prvega v seriji projektov, za katere so avtorji hoteli, da naj vzpostavijo konsistentno in rastočo informacijsko strukturo o mladih.

Raziskava *Vrednote in življenjski stili študentske mladine* je bila izvedena na vzorcu študentske populacije obeh takratnih slovenskih univerz, ljubljanske in mariborske, leta 1995. Raziskavo je izpeljal že omenjeni Center za socialno psihologijo – študije mladine in predstavlja nadaljevanje podobne dijaške raziskave iz leta 1993 z delovnim imenom Mladina '93. Tako so raziskovalci pod vodstvom M. Ule hoteli longitudinalno spremljati mlade iz leta 1993, čeprav so tu zajeli študente drugega in tretjega letnika različnih študijskih smeri naključno izbranih predmetov, skupaj anketiranih kar 1829. Zato so del vprašanj prevzeli iz leta 1993, del pa je specifičnih za študentsko populacijo. V monografiji *Predah za študentsko mladino* (Ule idr., 1996) to raziskavo imenujejo Mladina '95 in je nekako komplementarna Mladini '93, saj zajema 3–4 leta starejše mlade, v njej pa se sicer omejuje na tiste, ki študirajo, kakor so se leta 1993 omejili na srednješolce. Monografija v prvem delu oriše življenjski svet študentske mladine – teme kot podaljšanje mladosti, identiteto v postadolescenci, status študentov kot mladinske elite, kulturno modernizacijo, socialne okoliščine, probleme mladih, npr. zaposlovanje, odnos do odraslosti, premike v vrednotah, trojček avtoritarnosti, tradicionalizma in nacionalne vezanosti ter interes za religijo in interese nasploh. V drugem delu se dotakne družine in razmerja mladih do nje, še posebej teme kot zlom socializacijskih teorij v šestdesetih, državljanstvo po Marshallu, LAT faza, (med)generacijski mir in podporna družina. V tretjem delu se ukvarja s političnim potencialom študentov, temami kot imanentno radikalnostjo, egalitarnostjo, zaupanjem, dediščino, vrednotami, samoumestitvijo levo–desno, pozitivno oziroma negativno preferenco,

vrednotenjem preteklosti in javnimi vprašanji. V zadnjem, četrtem delu pa se na kratko ukvarja z diskriminacijo zaradi spolne usmerjenosti. Monografija podatke iz raziskave Mladina '95 kontrastira s podatki iz Mladine '93, s tistimi iz raziskav Slovensko javno mnenje in iz nekaterih mednarodnih.

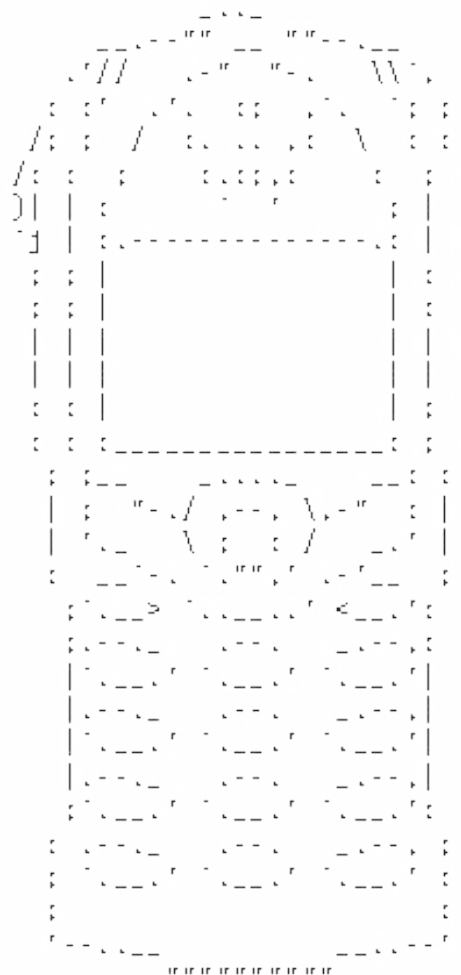
Mladi na začetku novega tisočletja

Mladina 2000

Raziskave iz 90. let so na začetku novega tisočletja našle nadaljevanje v raziskavi Mladina 2000 (Miheljak, 2002), katere namen je bil prikazati splošno podobo mlajše generacije v Sloveniji. Ciljna populacija so bili prebivalci s stalnim prebivališčem na ozemlju Republike Sloveniji, ki so na dan 20. oktobra 2000 dopolnili starost med 16 in 29 let. Iz vzorca so bili izpuščeni t. i. institucionalizirani prebivalci (osebe na služenju vojaškega roka, v bolnišnici ali zaporu). Pri načinu izvedbe je šlo za osebno anketiranje na terenu. Vsakega anketiranca s seznama je anketar obiskal na domu in tam z njim opravil intervju. Anketo je na terenu izvedel Center za socialno psihologijo (FDV, UL), izpraševalci so bili večinoma študentje FDV brez posebnih izkušenj pri anketiranju. Izvedenih je bilo 1262 anket.

Raziskava se je osredotočila na politična stališča in odnos do politike ter demokracije po desetih letih tranzicije. Prav tako so bile v središču zanimanja nakupovalne navade, socialni stiki, področja navad, aktivnosti in preživljanja časa, vrednot, odnosa do šole in staršev ter ocenjevanja problemov mladih. Ključne izsledke raziskave Mladina 2000 so raziskovalci razdelili na naslednje kategorije: družina, izobraževanje, delo, politika in vsakdanje življenje. Na področju družine je raziskava pokazala slabljenje avtoritete staršev in hkrati krepitev položaja mladih znotraj družine. Povišala se je povprečna starost pri poroki, hkrati pa je naraslo število mladih, ki so živel sami oziroma so se odločili za partnerstvo brez poroke. Izobraževanje je pridobilo na pomembnosti, predvsem kot vstopnica za trg dela in v odraslost. Večje število mladih se je namreč odločilo za daljše izobraževanje in višjo stopnjo končne izobrazbe, potrebo po katerem je narekovala želja po izboljšanju zaposlitvenih možnosti in hkrati po preložitvi vstopa na negotovi trg dela (Miheljak in Ule, 2001: 51). Na področju dela in zaposlitve je začelo prihajati do novih povezav med izobrazbo, (ne)zaposlenostjo in vseživljenjskim izobraževanjem. V tem času je večji pomen dobila individualna samouresničitev v poklicu.

Mladi so menili, da je primerna starost za prvo redno zaposlitev 22,3 let kot povprečje njihovih odgovorov, za odselitev od staršev 23,79 let, prvič postati oče oziroma mati 27,01 let ter za poroko v povprečju

27,18 let. Pokazalo se je, da so si posamezni prehodi prenehali slediti v tradicionalnem zaporedju (npr. poroka nastopi kasneje kot starševstvo). Raziskovalci so ugotovili, da so t. i. velike zgodbe (*grand narratives*, ideološki in verovanjski sistemi, npr. religija) mrtve in da mladi ne gradijo več svojih vrednot okoli njih (Miheljak in Ule, 2001: 53). Zanje so najbolj pomembni zdravje, resnično prijateljstvo, družinsko življenje in tudi globalne vrednote, kot so mir na svetu, svoboda delovanja in mišljenja ter varovanje narave. Hkrati pa je bila med mladimi zabeležena nižja participacija pri oblikovanju politične volje. Tako izstopa podatek, da so mladi najmanj zaupali političnim strankam in vodilnim politikom. Največ zaupanja pa so podelili staršem, sorojencem in nato prijateljem. V vsakdanjem življenju, modi, spolnosti in komuniciranju so prevladovali vedenjski vzorci, ki so jih prikazovali mediji in so jih nato vpeljale vrstniške skupine. Medijska revolucija oziroma nove tehnologije so prinesle spremembe na globalni ravni in zavzele pomembno vlogo v življenju mladih. Tako njihov osrednji problem ni bil več »kdo sem jaz«, temveč »kako naj se predstavim drugim«. Rezultati raziskave so potrdili osnovno hipotezo, da mladi spreminjajo identiteto in prevzemajo druge socialne vloge.

Mladina 2010

Naslednja pomembna in sistematična raziskava slovenske mladine je nastopila deset let kasneje in je nekoliko razširila starostni okvir; vključeni so bili mladi med 15. in 29. letom. Študija predstavlja konceptualno in metodološko nadaljevanje tradicije raziskovanja mladih v Sloveniji. Izvedena je bila v sodelovanju Filozofske fakultete Univerze v Mariboru in podjetja Interstat. Glavni obravnavani problemski sklopi so naslednji: demografske spremembe in medgeneracijsko sodelovanje, izobraževanje in usposabljanje, ustvarjalnost, kultura, prosti čas, virtualizacija vsakodnevnega življenja, zaposlovanje in podjetništvo, trajnostni način družbenega delovanja, bivanjske in stanovanjske razmere, zdravje in dobro počutje, participacija in socialna vključenost, prostovoljne dejavnosti, mobilnost mladih in globalizacija. Vzorčenje je potekalo na podlagi podatkov centralnega registra prebivalcev Slovenije, ciljna populacija je bila predhodno stratificirana glede na 12 statističnih regij in šest tipov naselja. Anketiranih je bilo 1.257 oseb. Vzorec je bil prvotno sestavljen iz 2000 oseb, ker je bilo pričakovati 60-odstotno stopnjo odzivnosti. Zbiranje podatkov je potekalo v obliki osebnega anketiranja na terenu. Začelo se je 27. junija in končalo 24. septembra 2010. Raziskovalci so se osredotočili tudi na longitudinalne in mednarodne primerjave, predvsem z državami članicami EU (EU-27).

Raziskava Mladina 2010 je razkrila močan trend individualizacije mladih, kjer je veljalo prepričanje, da je vsak odgovoren zase in za svoje odraščanje. Raziskava je ugotovila, da število mladih v Sloveniji upada in se je v zadnjem desetletju zmanjšalo za 11 odstotkov. Na področju dela in izobraževanja se je izkazalo, da je slovenska mladina v primerjavi z drugimi članicami EU-27 v večjem deležu vključena v izobraževanja. Mladi anketiranci so izrazili nezadovoljstvo zaradi slabe povezanosti izobraževalnega sistema in potreb trga dela. Zmanjšal se je delež mladih z redno zaposlitvijo za nedoločen čas. V 29. letu starosti je leta 2000 tako zaposlitev imelo približno 60 odstotkov, leta 2010 pa le še 48 odstotkov mladih (primerjaj Slika 1 na strani 17; Lavrič in drugi, 2011).

Položaj mladih je v času raziskave določala kombinacija precejšnje družinske podpore in dolge vključenosti v izobraževalni sistem ter negotove razmere na trgu. Drugi viri podatkov, ki so bili uporabljeni, pa so pokazali, da so slovenski

mladi med tistimi, ki se najkasneje odseljujejo od svojih staršev v EU-27. Pomen osamosvajanja vpliva tudi na rodnost, saj je imel večji delež mladih, ki so živeli v lastnem gospodinjstvu, pri 29. letu že vsaj enega otroka, v primerjavi s tistimi, ki so živeli doma. Občutno se je poslabšalo mnenje mladih o političnih elitah. Mladi so namreč izrazili nizko stopnjo občutka lastnega političnega vpliva in so se v primerjavi s povprečjem EU-27 bistveno manj zanimali za politiko in politično udejstvovanje. Hkrati pa je za to obdobje mogoče govoriti o krepitvi protestnega potenciala in o večjem udejstvovanju v individualiziranih oblikah politične participacije. Podobno kot v raziskavi Mladina 2000 so mladi razkrili nizko stopnjo zaupanja v politične strukture. Slovenska mladina pa je postala bolj aktivna v prostovoljstvu, predvsem v akcijah, ki bi izboljšale položaj mladih (za primerjavo z raziskavo Mladina 2020 glej Slika 5 na strani 20).

Raziskava Mladina 2010 je med drugim prepoznala povečano rabo računalnika med mladimi, saj je 82 odstotkov mladih v Sloveniji poročalo, da so (skoraj) vsak dan uporabljali splet, kar je bilo takrat nad povprečjem tako držav EU-15 kot tudi EU-27. V primerjavi z letom 2000 pa so mladi več časa namenjali športu in kulturno-umetniškemu ustvarjanju. Med ključnimi ugotovitvami je zanimivo, da so leta 2010 mladi ostajali enako optimistični glede svoje prihodnosti, kot so bili pred petnajstimi leti, in hkrati niso postali bolj pesimistični oziroma manj optimistični glede prihodnosti družbe. Zaradi časovnega okvira raziskave ni presenetljivo, da so bili okrepljeni občutki nelagodja v zvezi s pomanjkanjem denarja, stanovanjskim vprašanjem in negotovostjo glede zaposlovanja.

Mladi v zadnjih desetih letih

V zadnjem desetletju je slovenska raziskovalna srenja nadaljevala z vpogledi v stanje slovenske mladine. Med večjimi raziskavami je vredno omeniti raziskavi Slovenska mladina 2013: Življenje v času deziluzij, tveganja in prekarnosti (Flere in drugi, 2014) in Youth Study South East Europe 2018/2019 (Jusić, Lavrič in Tomanović, 2019). Najnovejša raziskava Mladina 2020 (Lavrič in Deželan, 2021) pa že stopa v četrto desetletje obstoja Republike Slovenije.

Slovenska mladina 2013

Raziskava Slovenska mladina 2013 se je osredotočila na mlade med 16. in 27. letom starosti in je metodološko temeljila na študiji Mladina 2010. Osnovni namen raziskovalnega dela je bil pridobiti celostno sliko o življenju slovenske mladine. Hkrati pa je raziskava ponudila vpogled v življenje mladih s Hrvaške (IDIZ-FES Croatian 2012 Youth Study) in Kosova (IDRA-FES Kosovo 2012 Youth Study). Za potrebe primerjave so bili uporabljeni tudi nemški podatki (16. Shellova študija mladine iz leta 2011). Zbiranje podatkov je s strani Centra za raziskovanje postjugoslovanskih družb (Univerza v Mariboru) in Friedrich-Ebert-Stiftung (FES) potekalo med 29. majem in 20. julijem 2013. Glavne točke raziskave je določila raziskovalna komisija FES, ki je raziskavo naročila, in sicer življenjske razmere in socialno-ekonomski položaj mladih, zaposlovanje in mobilnost, izobraževanje, prosti čas in življenjski slog, uporabo medijev, zdravje, tvegano vedenje, povezano z zdravjem, in življenjski slog, družino, tesnobe in hotenja, zaupanje in pripadnost, politiko in demokracijo ter vladanje in razvoj.

Ciljna populacija raziskave so bili mladi, ki so v letu 2012 dopolnili starost med 16 in 27 leti. Glede na statistični urad je bilo v tej skupini 282.194 slovenskih

državljanov. V raziskavo je bilo vključenih 900 mladih anketirancev. Intervjuji so bili izvedeni v času med 29. majem in 20. julijem 2013 ter so bili izvedeni v živo, *face-to-face*. Vprašalnik je bil sestavljen iz ustnega in pisnega dela.

V tem času je bila v Sloveniji prisotna globoka ekonomska kriza, ki je vplivala na končne ugotovitve. Finančna kriza in recesija sta mlade prizadeli predvsem iz vidika omejevanja zaposlitve. To je mogoče razumeti kot temeljno značilnost družbenih in ekonomskih razmer v času izvajanja te študije, saj je slovenske mlade zaposlovala prekarizacija splošnih življenjskih razmer. Delež mladih z zaposlitvijo za nedoločen čas oziroma s stalno zaposlitvijo se je zmanjševal vse od leta 1991. Ta trend se je v času raziskave stopnjeval, prizadel je zlasti ženske in vključeval diplomante terciarne stopnje, ki pred tem skorajda niso imeli problema brezposelnosti. Zaslužki mladih so vedno manj izvirali iz stalne zaposlitve, brezposelnost je naraščala, medtem ko so dohodki stagnirali. Poleg tega je pozitiven učinek izobraževanja na zaposlovanje slabel, trg dela v Sloveniji pa je bil še vedno močno segmentiran. Socialni položaj slovenskih mladih ni bil tak, da bi ga v celoti lahko označili za revnega ali poslabšanega. Medtem ko so se nekateri vidiki njihovega družbenega položaja poslabšali, so se drugi izboljšali.

Slovenska mladina je bila postopoma vedno bolj vključena v izobraževanje, zlasti v terciarno, kjer je Slovenija celo dosegla nekaj vrhov v primerjavi z EU. Tudi zasebno življenje slovenske mladine je bilo brez posebnih bremen in ovir, saj je v izvorni družini prevladovalo razumevanje in razširjanje stanovanja ter druga podpora. Čeprav je bila Slovenija v recesiji, je ta družinska podpora temeljila na desetletju progresivne družinske gradnje stanovanj. Odnosi s starši niso bili obremenjeni s staromodnimi omejitvami, kar navadno ustvarja pogoje za odnose z vrstniki in partnerji (razmeroma) brez ovir.

Mladi so v času raziskave kazali veliko političnega nezadovoljstva in pesimizma glede družbene prihodnosti. Ta negativna ocena politike in demokracije je bila del splošne slovenske slike, ki ga je zaznamovalo »vstajniško« gibanje v letih 2012 in 2013, ki je močan izraz delegitimacije političnega sistema. Pri obrambi svojega družbenega položaja slovenski mladi niso bili brez politične moči, npr. slovenska študentska organizacija je zelo aktivno branila njihove interese. Mladi so bili še vedno pretežno zadovoljni s svojimi življenjskimi razmerami, zanje je bilo v glavnem poskrbljeno v okviru sistema socialnega varstva, izobraževalnega sistema in njihove izvorne družine. Raziskovalna skupina je med drugim zaključila, da so mladi na poti, da sprejmejo priložnostno in razdrobljeno delo.

Načini komuniciranja in rabe sodobnih medijev so pokazali, da so slovenski mladi obilno uporabljali te nove možnosti, ki vplivajo tudi na njihovo življenje. To je lahko povezano z močno individualizacijo, kot so jo ugotavljali že v prejšnjih raziskavah in kjer sta najvišji vrednoti »kariera« in »samostojnost«. (prim. Mladina '85 ali Mladina 2010). Mladi Slovenci so se (v primerjavi z mladimi Hrvati) pogosteje odločali za manj zavezujoče oblike komplementarnosti, čeprav je klasična oblika poroke imela prednost. Na splošno se je neenakost v Sloveniji povečevala, čeprav je bila še vedno razmeroma nizka. Najpomembnejše je bilo, da se je socialna neenakost med slovensko mladino skrivala z razširitvijo in spodbujanjem visokega šolstva ter z ukrepi socialne podpore. V nasprotju z relativno dobrim položajem slovenske mladine se je poslabšal njihov premik v fazo odraslosti, saj je bila otežena pridobitev (stabilne) zaposlitve. Prekarnost kot ena glavnih oblik zaposlitve mladih je v času raziskave zadevala že konkreten del odrasle populacije. Če so

mladi takrat to stanje sprejeli, potem to pomeni spremembe tudi za čas odraslosti. V primerjavi z letom 2000 se je delež mladih odraslih (starih od 24–27 let) skoraj prepolovil (2000: 71,4 %; 2013: 40,6 %, prim. Slika 1 na strani 17). Hkrati pa je več mladih ostalo na področju izobraževanja in svoj dohodek dopolnjevalo z delom za določen čas in študentskim delom.

Mladina v jugovzhodni Evropi 2018/2019

V raziskavi je sodelovalo več kot 10.000 mladih, starih med 14 in 29 let, iz desetih držav jugovzhodne Evrope⁵. Raziskavo je naročila Friedrich-Ebert-Stiftung (FES). To je bila že druga obsežna raziskava mladih na področju jugovzhodne Evrope (FES Youth Studies SEE 2011–15). Nova raziskava je omogočila primerjavo s spremembami na območju. Mladi so odgovarjali na anketna vprašanja o naslednjih temah: izobraževanje, zaposlovanje, politična participacija, družina, prosti čas in uporaba informacijsko-komunikacijske tehnologije (IKT), vrednote, drža in prepričanja.

Mladi na območju jugovzhodne Evrope so se še vedno spopadali z visoko stopnjo nezaposlenosti in prekarnimi delovnimi pogoji. Visok delež mladih ni bil vključen v izobraževanje, zaposlitev ali usposabljanje (ang. *NEET, not in employment, education or training*). Ti deleži so bili izrazito visoki v državah zahodnega Balkana (t. i. *Western Balkan six* ali WB6). Mladi so se prav tako soočali s strahom glede brezposelnosti. Mladi v državah WB6 so poročali, da dajejo zelo visoko prednost zaposlovanju v javnem sektorju, kjer je za zaposlitev pomembno tudi članstvo v politični stranki. Višje stopnje izobraževanja, sodelovanje v družbenih ali političnih aktivnostih, vključevanje v aktivnostih razvoja samega sebe, uporaba IKT za izobraževalne in informacijske potrebe ter primerna zaposlitev so bili manj dostopni mladim iz manj privilegiranih socialnih okolij. V vseh državah jugovzhodne Evrope je bila prisotna korupcija v izobraževalnem sistemu. Ta je v petih letih pred raziskavo narasla v vseh vključenih državah. Strpnost do neformalnih praks, kot je uporaba povezav, podkupnine ali goljufanje pri davkih, je bila med mladimi v regiji relativno visoka in se je od leta 2008 znatno povečala. Velika večina mladih je podpirala socialno državo, predvsem tisti z nižjim socialno-ekonomskim položajem. Med mladimi v jugovzhodni Evropi je obstajala dokaj velika podpora političnemu vodji, ki državo vodi z močno roko za javno dobro. Popularnost te trditve se je povečevala od leta 2008.

Vredno je omeniti, da so se mladi iz držav članic EU manj izseljevali v primerjavi s tistimi, katerih države še niso postale članice. Mladina na območju je bila večinoma proevropska. Večina mladih v regiji se je počutila slabo zastopane v nacionalni politiki. Hkrati pa so imeli mladi, poleg udeležbe na volitvah, malo izkušenj s politično in družbeno participacijo. Večina mladih v jugovzhodni Evropi je bila mnenja, da je njihovo politično znanje slabo, in za politiko niso bili zainteresirani. Daljše obdobje življenja v tujini je pokazalo, da se zanimanje mladega človeka za državljansko in politično vključenost poveča ter da se hkrati znižajo nacionalistična nagnjenja. Ob tem pa je potrebno poudariti, da večina mladih v jugovzhodni Evropi v času raziskave ni imela izkušenj z mednarodno mobilnostjo za potrebe izobraževanja.

⁵ Albanija, Bolgarija, Bosna in Hercegovina, Črna Gora, Hrvaška, Kosovo, Romunija, Severna Makedonija, Srbija in Slovenija.

Brez Mladin mladih ni

Zaradi visoke nezaposlenosti in nezadostne podpore države se je večina mladih v jugovzhodni Evropi zanašala na finančno, stanovanjsko in izobraževalno podporo. To pomeni, da so bili življenjski prehodi mladih podaljšani. Raziskava je pokazala, da je v Sloveniji 36 % anketirancev obiskovalo šolo, 36 % mladih je študiralo, 5 % jih je bilo v neki drugi obliki izobraževanja, 23 % pa jih ni bilo v nobeni obliki izobraževanja. Slednje je predstavljalo najmanjši delež med državami. Med državami jugovzhodne Evrope je Slovenija že dosegla cilj strategije Evropa 2020, ki je bil 40 % prebivalcev, starih med 30 in 34 let, z doseženo terciarno izobrazbo. V Sloveniji ni nihče od anketirancev opustil izobraževanja na osnovni ravni. Le 2,7 % mladih je opustilo šolo v času srednje šole in 16,4 % v času terciarnega izobraževanja. Med državami, obravnavanimi v raziskavi, je imela Slovenija najnižjo stopnjo brezposelnosti med letoma 2010 in 2016. Hkrati pa ni bila med državami, kjer je bil večji delež mladih pogodbeno zaposlen (za polni ali delni delovni čas).

Mladina 2020

Zadnja raziskava na področju mladine, Mladina 2020, predstavlja nadaljevanje celovitega raziskovanja mladine. V raziskavi je sodelovalo okrog 1200 mladih, starih med 15 in 29 let. Raziskava je plod sodelovanja Filozofske fakultete Univerze v Mariboru in Fakultete za družbene vede Univerze v Ljubljani, dveh institucij, ki sta v preteklosti skoraj ekskluzivno izvajali tovrstne raziskave. Pri terenski izvedbi oziroma anketiranju pa je pomagalo tržnoraziskovalno podjetje Aragon. Ker Slovenija na nacionalni ravni nima vzpostavljenega sistemsko urejenega spremljanja družbenega položaja mladih, sta pri raziskavi kot referenčni okvir služili raziskavi Mladina 2000 in Mladina 2010, hkrati pa je raziskovalna skupina uvedla nekaj konceptualnih in metodoloških novosti, ki se v samem delu kažejo kot odpiranje novih tem (npr. državljanski prostori za mlade) in raziskovanje novih pristopov k obstoječim temam (npr. pri participaciji).

Naročnik raziskave, Urad RS za mladino, za oblikovanje politik seveda potrebuje podatke, zato se je raziskovalna skupina osredotočila na informativno vrednost raziskave, podobno kot pri raziskavi Mladina 2010. Z dokazi podprto oblikovanje in izvajanje politik namreč pomaga političnim odločevalcem sprejeti informirane odločitve o politikah, programih in projektih. Prav tako so bile k sodelovanju pri oblikovanju raziskovalnega načrta, zaznavanju specifičnih potreb tako sektorja kot mladih vabljene organizacije mladinskega sektorja (Baumkirher, osebni intervju,⁶ 2021, 15. april):

Na področju raziskovanja veliko upov polagamo v raziskave Mladina, ki jih financira urad za mladino. Do te zadnje nismo videli veliko sodelovanja raziskovalcev z mladinskimi organizacijami. Tokrat, pri Mladini 2020, so nas pa povabili k sodelovanju, nam vnaprej poslali vprašanja in nas vprašali za mnenje – in to je napredek.

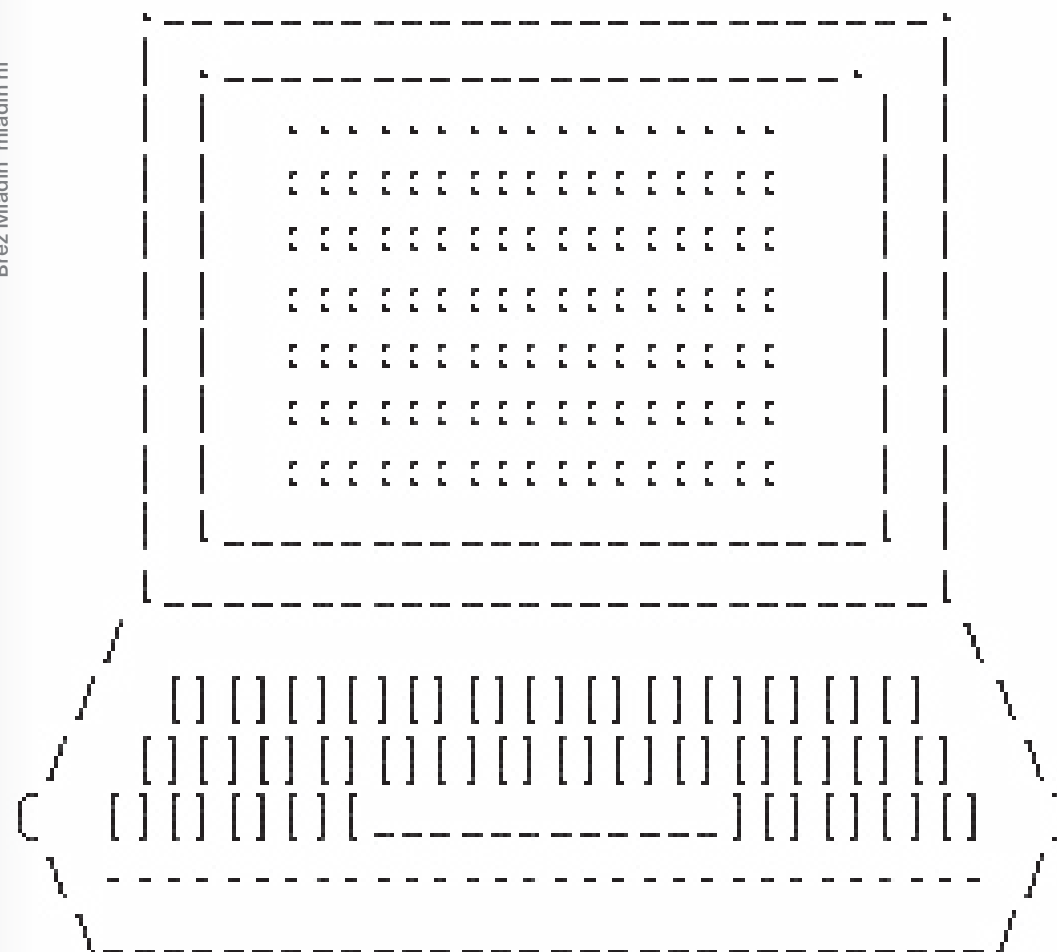
Sledeč načrtu raziskave Mladina 2010 se je tudi Mladina 2020 osredotočila na podobne tematske sklope, ki so demografija, izobraževanje, zaposlovanje, bivanjske in stanovanjske razmere, zdravje in dobro počutje, politična participacija, ustvarjalnost in kultura, mobilnost, uporaba IKT, potrošnja, trajnostno vedenje in vrednote ter zanimanja mladih.

⁶ Vir na voljo pri avtorju; velja za vse osebne intervjuje.

Ciljna populacija je raziskave so bili prebivalci Slovenije, ki so bili 5. avgusta 2019 stari med 15 in 29 let. Terensko anketiranje je potekalo od avgusta do oktobra 2020 na terenu, od srede oktobra pa zaradi epidemije covid-19 preko videokonferenčnega orodja Zoom. Zaradi manjšega števila javno dostopnih telefonskih števil in slabega odziva na dopis s prošnjo za posredovanje kontakta je bila dobra tretjina anket izvedena s pomočjo spletnega panela. Do novembra 2020 je bilo izvedenih vseh 1200 načrtovanih anket. Pomemben del podatkov je prišel iz intervjujev s karakterističnimi predstavniki mladih.

Epidemija covid-19 je neizogibno vplivala na rezultate raziskave. Pri anketiranju so bili respondenti naprošeni, naj pri odgovoru pomislijo na stanje pred epidemijo. Seveda pa je epidemija covid-19 vplivala tudi na vrednote, stališča, občutke ali politično vedenje. Ker je bil del anket izveden še pred jesenskim zaprtjem šol, so raziskovalci statistično ocenili vpliv pri starostni skupini 25–29 let in ugotovili, da korelacije obstajajo, a da so šibke, zato so menili, da je vpliv epidemije prisoten, a majhen. To so ponazorili s primerom osamljenosti kot problema mladih, kjer je epidemija poudarila trend, prisoten že pred njo.

Brez Mladin mladih ni

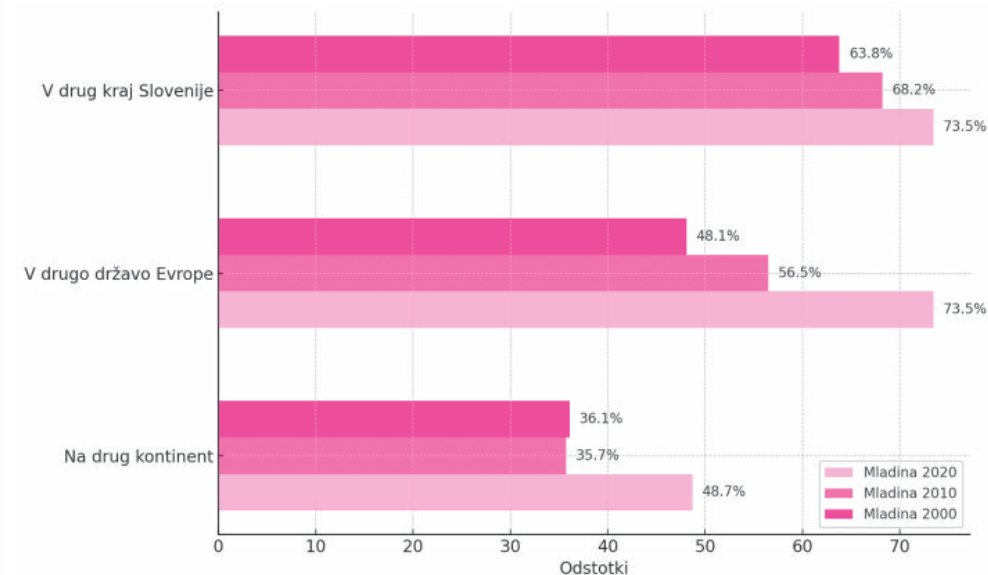

Raziskava pri demografskih kazalnikih ugotavlja v konec obdobja hitrega upadaja števila mladih, kar hkrati vpliva na delež mladih med brezposelnimi v državi in pomembnost mladih kot volilne baze ter posledično njihove politične moči. Temu je komplementaren trend naraščanja starejših prebivalcev. V raziskavi Mladina 2020 je skoraj tri četrtine mladih potrdilo, da to vidijo kot velik ali zelo velik problem. Hkrati pa se je v primerjavi z raziskavo Mladina 2010 povečal delež mladih, ki se zelo dobro razumejo s starši. Prav tako so se občutno zmanjšala pričakovanja glede pomoči staršev ob ključnih življenjskih področjih.

Odnosi med generacijami so s stališča mladih dobri, mladi ne govorijo o med-generacijskem konfliktu, temveč imajo močno zavest o zapostavljenosti starejših pri družbeni blaginji, več kot 60 % se delno ali popolnoma strinja s trditvijo, da so mladi v enaki meri zapostavljeni kot starejši. V tem smislu kažejo odgovornost do bodočih generacij, kjer se podoben delež strinja s trditvijo, da je potrebno uravnotežiti zahteve sedanjih generacij zaradi potreb prihodnjih rodov.

V primerjavi z mladimi leta 2010 se po zadnji raziskavi mladi hitreje odseljujejo od svojih staršev in približujejo povprečju mladih v Evropski Uniji. Starost mladih v Sloveniji je ob selitvi od doma v času od leta 2010 do 2019 padla s povprečja 29,7 let na 27,7 let, kar je še vedno več kot v EU-27, v sosednji Avstriji ali na Madžarskem, vendar pa take spremembe ni doživela nobena od sosednjih držav. Prehod mladih v odraslost se spreminja in ni več tako linearen proces. Aktivnost, odgovornost in avtonomija mladih zavzemajo različna polja njihovega delovanja in se v marsičem povezujejo s poudarki, ki se tičejo duševnega zdravja, stanovanjske problematike ali zaposlovanja mladih in ki ne delujejo spodbudno.

Na področju izobraževanja je bilo mogoče opaziti, da mladi nekoliko hitreje zapuščajo sistem formalnega izobraževanja. Po drugi strani je narasel delež mladih, ki imajo izkušnjo izobraževalne mobilnosti. Ta delež sicer znaša le 23 %, vendar je za devet odstotnih točk višji kot v letu 2010. Tako več kot polovica mladih (54,1 %) načrtuje izobraževanje v tujini v prihodnosti, kar je za 7,3 % več kot leta 2010. Mobilnost nasploh je področje s pomembnim pozitivnim razvojem, saj se je zvišala pripravljenost na selitev v drug kraj v Sloveniji, v drugo evropsko državo ali celo na drugo celino (glej sliko 1). Najbolj se je zvišala pripravljenost na selitev v drugo evropsko državo, kar je do neke mere povezano z daljšim obdobjem članstva Slovenije v EU, tu je povečanje kar za 17 odstotnih točk. Pripravljenost mladih za selitev v drugo evropsko državo je narasla za 46,4 %, za selitev znotraj države pa za 50,3 %. Prav tako se je povečala želja po selitvi iz Slovenije za več kot šest mesecev, ki je leta 2020 dosegla 75 %, z največjim porastom med letoma 2018 in 2020. Sicer pa dve tretjini odhodov v tujino traja manj kot en mesec, glavni razlogi pa so dopusti in potovanja (53,5 %).

Slika 1: Če bi ti to nudilo boljše ustvarjalne in sploh življenjske možnosti, ali bi se bil/a pripravljen/a za dalj časa ali trajno preseliti? Viri podatkov: Mladina 2000, Mladina 2010 in Mladina 2020

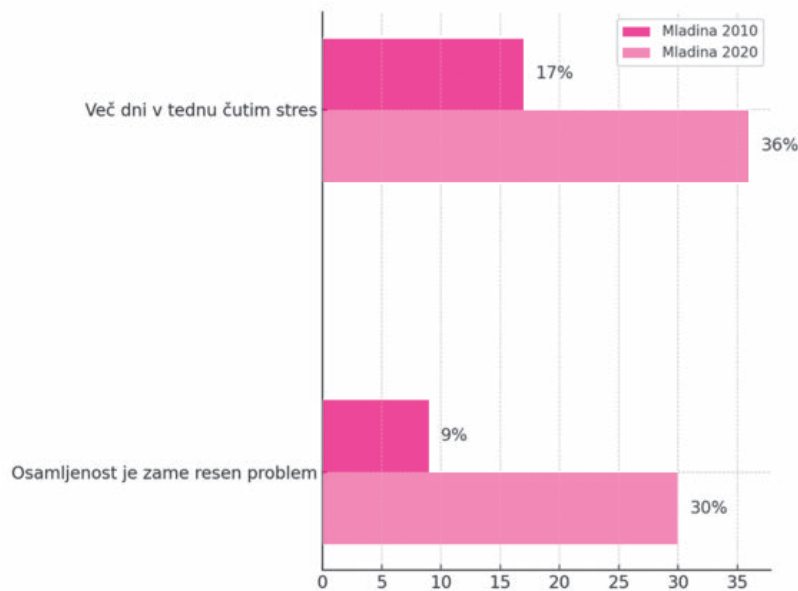
Mladi so v večji meri poročali, da se poslužujejo orodij neformalnega izobraževanja in priložnostnega učenja. Zunaj rednega šolskega izobraževanja so se udeležili različnih tečajev, delavnic in usposabljanj, ki obsegajo tuje jezike, kulturo in umetnost, pripravo na vozniški izpit ter razna poklicna znanja, v veliko večji meri kot pred desetimi leti, v povprečju gre za zvišanje za osem odstotnih točk, pri voznškem izpitu pa je porast kar za trinajst odstotnih točk.

Pri priložnostnem učenju so jim v pomoč predvsem spletna orodja in nove možnosti izobraževanja, ki jih generacije pred njimi niso bile zmožne uporabljati v tako velikem obsegu kot danes. Uporaba spleta je prav tako povečala trend spletnega nakupovanja. V primerjavi z mladimi iz drugih držav EU pa je slovenska mladina v spodnji polovici po deležu mladih z znanjem računalniškega programiranja. Njihova uporaba IKT orodij je večinoma omejena na osnovna opravila, kar kaže na smiselnost krepitve tega področja kot ene od prioritet izobraževalne politike.

Kljub temu, da se je pojavil trend zmanjševanja brezposelnosti mladih (povezano z demografskimi spremembami), pa Slovenija odstopa navzgor od evropskega povprečja v številu mladih, ki so prekarno zaposleni. Raziskava je položaj mladih na trgu označila kot relativno neugoden. Tako sta bili dve tretjini mladih za preprečitev brezposelnosti pripravljeni stopiti na samostojno podjetniško pot. Med mladimi se je okrepil podjetniški duh, hkrati pa so raziskovalci opazili upadanje želje po zaposlitvi v javnem sektorju (prim. poglavje Mladina v jugovzhodni Evropi 2018/2019, stran 11). Za mlade je v tem obdobju najbolj pomembno, da je delo zanimivo, omogoča visoko stopnjo avtonomije in da ima jasen cilj. Varnost zaposlitve ostaja pomembna, ampak manj od prej omenjenih značilnosti. Pri pripravljenosti za sprejemanje delovnega mesta z nižjim položajem in nižjim plačilom, z začasno zaposlitvijo ali z obvezo po pridobivanju novih znanj ali veščin se je delež mladih, ki temu pritrjujejo, ravno tako zvišal; sploh pri novih veščinah ali znanjih

ob sprejemu delovnega mesta lahko govorimo o učinku stropa, saj je takih kar 92 %. S tem povezan je seveda tudi strah pred brezposelnostjo, ki je močno prisoten pri več kot 40 % anketiranih mladih v raziskavi Mladina 2020. Ta strah je bil višji pred dvema letoma (YSEE 2018), ko je segel prek 43 %, a je glede na številke izpred desetletja ali dveh še vedno zelo visok (27,0 % oziroma 21,8 %; glej Mladina 2020, str. 365). S tem je povezana tudi manjša priljubljenost samozaposlitve, kjer je delež pristašev padel s 43 % iz Mladine 2010 na 32,1 % v zadnji raziskavi. Zgoraj omenjena pripravljenost na selitev zaradi boljših življenjskih pogojev je v veliki meri povezana z zaposlitvijo.

Na področju zdravja in dobrega počutja je zaskrbljujoča ugotovitev, da se je povečal delež mladih, ki osamljenost vidijo kot problem. Pomembno se je povečalo občutenje stresa ali dožemanje osamljenosti kot problema, tukaj je raziskava Mladina 2020 ugotovila zelo močno povečanje glede na Mladino 2010, pri stresu od 17 odstotkov na kar 36, pri osamljenosti pa je delež poskočil z devetih odstotkov na kar trideset, pri čemer je potrebno upoštevati metodološko opombo glede anketiranja pred epidemijo covid-19 in po njej (glej Sliko 2). Pri visokih stopnjah zaskrbljenosti in stresa med mladimi raziskava poudarja veliko odgovornost generacije današnjih nosilcev družbene moči pri tem, da mladim pomaga pri urešničenju njihovih vizij in soočanju z izzivi prihodnosti.

Slika 2: Občutenje stresa in problem osamljenosti med mladimi leta 2010 in leta 2020.
Vir: Mladina 2010 in Mladina 2020.

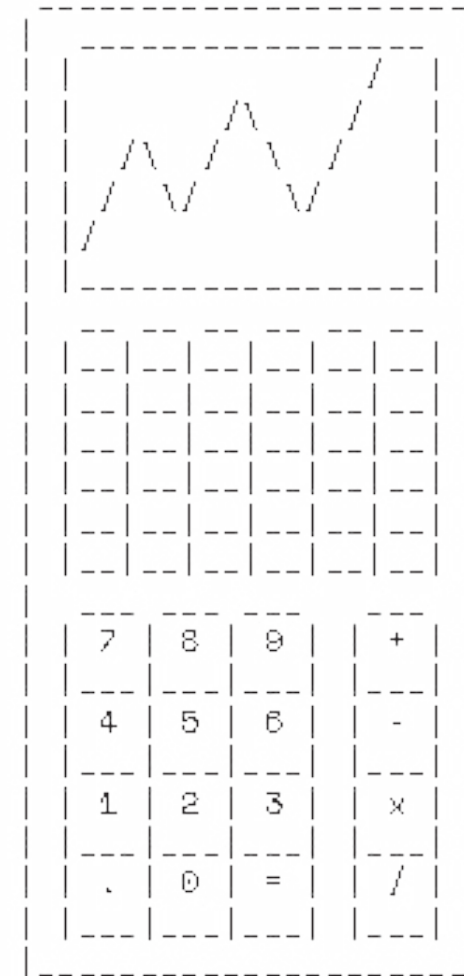
Prav tako je bilo opaziti porast mladih, ki so pesimistični glede prihodnosti, oziroma znaten upad splošnega zadovoljstva mladih z življenjem. Na splošno so mladi vedno manj zadovoljni s svojim zdravjem, a mu hkrati posvečajo precejšnjo skrb, kar vse je mogoče povezano z negativnim vplivom širših družbenih razmer. Raziskava je opozorila na duševno zdravje kot enega ključnih izzivov mladinske politike, tako trenutno kot v prihodnosti. Pri zdravem življenjskem slogu

je opaziti veliko več abstinenca glede alkohola, opazno večji je delež nekadilcev, pa tudi ukvarjanje s športom je opazno poraslo (Mladina 2020, str. 201). Vendar pa ti pozitivni trendi, pa tudi objektivni dejavniki bivanja kot npr. nižja brezposelnost in višji dohodki, ne pomenijo splošnega izboljšanja psihofizičnega zdravja mladih, saj indikatorja občutenja stresa in poslabšanje stanja pri telesni teži pomenita prej obratno – splošno poslabšanje zdravja. Težave z duševnim zdravjem nakazujejo tudi strategije, ki jih mladi uporabljajo ob soočanju s težavami, saj jih kar 14 odstotkov lajša s alkoholom in drogami.

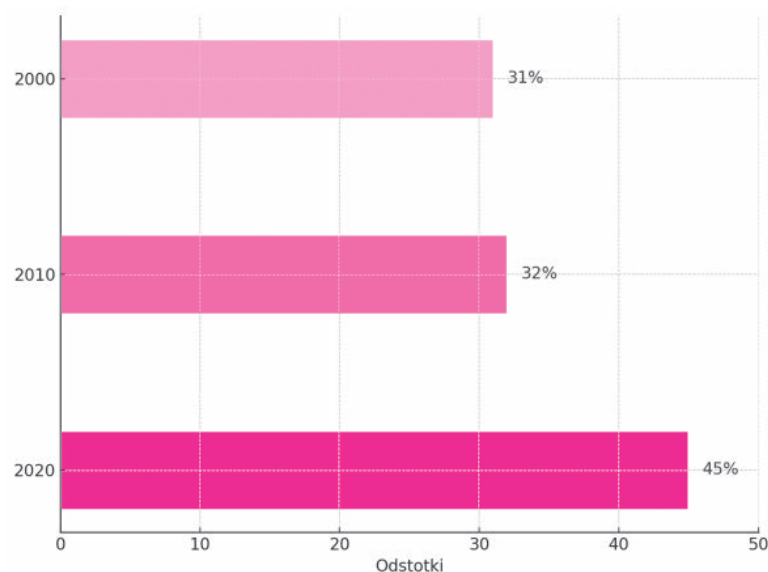
Raziskava je namenila pozornost tudi izpostavljenosti sovražnemu govoru kot posledici večje uporabe IKT orodij. Več kot 80 % mladih je bilo večkrat mesečno priča sovražnemu govoru na spletu, 70 % pa jih je menilo, da je v slovenski družbi preveč sovražnega govora. Pri vplivu na javni prostor in politični dejavnosti raziskava Mladina 2020 glede na zadnje desetletje ugotavlja povečano dejavnost mladih pri njihovem uresničevanju državljskih pravic. Tako so izmerili še vedno nizko zanimanje za politiko, kar je povezano z nizkim zaupanjem v nosilce politične

oblasti ter ima negativen vpliv na udeležbo na volitvah, ki ostaja nizka. Manjša je osredotočenost na institucionalno politiko, a je njihova stopnja družbene angažiranosti visoka, pri čemer so pomembni osebni vidiki političnosti. Poleg konvencionalnih uporabljajo tudi nekonvencionalne oblike politične participacije, kot sta politično potrošništvo – zavračanja posameznih izdelkov (bojkotiranje) ali nakupovanje iz političnih, etičnih in okoljskih razlogov – oziroma podpisovanje peticij. Zdi se, da okoljsko odgovorno potrošništvo in potrošniški aktivizem postajata vse bolj konvencionalni praksi političnega izraza mladih. Poleg tega so mladi poročali, da so bolj naklonjeni neposrednemu komuniciranju s politiki. Vendar se pojavlja tudi skrb glede radikalizacije, saj je pri četrtini mladih prisotno prepričanje o legitimnosti rabe nasilja, ko gre za višje cilje.

Stanovanjska problematika neposredno zadeva vedno večji delež mladih, kar je deloma povezano tudi z zgodnejšim odhodom od doma – mladi lahko predvsem takrat začutijo nenaklonjenost stanovanjske politike, ki ni usmerjena v reševanje stanovanjskih stisk mladih (glej Sliko 3). Ugotovitve raziskave kažejo, da kljub prisotnosti faze LAT (*living apart together* – pari, ki ne živijo na istem naslovu) v Sloveniji prihaja do sprememb vrednotnih usmeritev mladih, kar nakazuje podo-

pno prehajanje v drugačne oblike osamosvajanja, povezane z globalnimi trendi in večjo internacionalizacijo. Če primerjamo raziskavi iz let 2010 in 2020, se kaže močna rast deleža mladih, ki stanovanjsko problematiko doživljajo kot osebno pomembno, s poudarkom na finančni plati pri nakupu ali najemu stanovanja. Zadovoljstvo mladih z bivanjskimi razmerami je omejeno, saj je relativno glede na omejen dostop do lastnega stanovanja. Lastništvo stanovanja ostaja močna vrednota, kar je povezano z dolgoletnim poselitvenim vzorcem v Sloveniji, ki temelji na nizkem deležu najemniških stanovanj. Vendar se povečuje zanimanje za najem zaradi oteženega dostopa do finančnih sredstev za nakup nepremičnin. Mladi iz večjih mest, kot sta Ljubljana in Maribor, se hitreje osamosvajajo, manj živijo pri starših in v manjši meri pričakujejo pomoč pri reševanju stanovanjskih težav. Navezanost mladih na domače okolje ter nizka pripravljenost na mobilnost, zlasti med starejšimi mladimi, se ohranja, čeprav se bivanjske želje postopoma spreminjajo. Stanovanjske stiske so povezane z začasnimi zaposlitvami in povezanimi vidiki prekarnosti, saj to vpliva na kreditno sposobnost mladih, ki ostajajo prezrti tudi pri finančnem sektorju in so tako zopet odvisni od starševske pomoči. Prekarnost se je sicer po nekaterih kazalnikih zmanjšala, a je še vedno zelo visoka (od leta 2015 je padla za skoraj 13 odstotnih točk, a je še vedno zadeva več kot 60 % mladih, ki delajo).

Slika 3: V kolikšni meri za tebe osebno veljajo naslednji problemi mladih: STANOVANJSKI PROBLEM (Velja ali zelo velja)? Vir: Mladina 2010 in Mladina 2020.

Raziskava Mladina 2020 je v marsičem drugačna od predhodnih raziskav v 90. letih, saj so se v Sloveniji zgodile velike družbene spremembe, nastal je nov evropski kontekst in spremenili so se tudi raziskovalni timi. Raziskava je navedla veliko prednosti v življenju mladih v Sloveniji, a mogoče ravno toliko slabosti. Skrbijo nas lahko maloštevilnost mlade generacije, njena manjša politična teža, manjša (a še vedno visoka) vključenost v izobraževanje, prekarnost pri zaposlitvi in širše, občutenje stresa in osamljenosti, upad splošnega zadovoljstva, izogi-

banje družbenim temam, nevarnost radikalizacije. Med pozitivnimi izidi lahko omenimo konec demografskega upada, dobre medgeneracijske odnose, hitrejšo odseljevanje od doma, internet kot priložnost, fleksibilnost v odnosu do trga delovne sile, skrb za zdravje, prevzemanje liberalnih vrednot, umetniško ustvarjanje in nekonvencionalne poti političnega delovanja. Vse to kaže na odprto družbo z veliko avtonomijo posameznika, a tudi z njegovo veliko odgovornostjo.

Potrebe in prihodnost raziskovanja

Če izhajamo iz zgoraj zapisanega, lahko vidimo da ima raziskovanje mladine v Sloveniji bogato zgodovino, ki je med drugim v znatnem delu povezano tudi s Fakulteto za družbene vede Univerze v Ljubljani in Oddelkom za sociologijo Filozofske fakultete Univerze v Mariboru. Hkrati so v Sloveniji prisotne še druge raziskovalne organizacije in inštituti, ki oblikovalcem javne in mladinske politike omogočajo jasen pregled nad potrebami slovenske mladine. Da je raziskovanje mladih in njihovih potreb nujno, je koncizno opisal trenutni župan občine Ajdovščina in nekdanji podpredsednik MSS Tadej Beočanin (osebni intervju, 2021, 15. april), ki je dejal:

Raziskovalne organizacije, fakultete, univerze in raznorazni inštituti, ki jih imamo po državi tudi za področje mladinske politike, lahko prispevate k temu, da bo mladinska politika res temeljila na raziskavah in da bo na ta način odgovarjala na tiste potrebe, ki so najbolj prisotne.

Hkrati pa se pojavljajo tudi potrebe, da bi se raziskovanje mladine v slovenskem prostoru okrepilo. Kot je poudarila raziskovalna skupina, zadolžena za raziskavo Mladina 2020, je »partnerstvo med univerzama [...] med drugim mogoče razumeti kot temelj za razvoj raziskovalno-analitske infrastrukture, ki bo zagotovila to potrebo, zapisano tudi v Nacionalnem programu za mladino 2013–2022« (Lavrič in Deželan, 2021). Tudi aktualna direktorica urada RS za mladino Dolores Kores je poudarila, da je za njih raziskovanje ključnega pomena pri oblikovanju mladinskih politik. Vendar obstajajo bojazni, da za to ne bo denarja, saj nekateri v mladinskem sektorju menijo, da se bo v naslednjih letih varčevalo prav pri raziskovanju (Skrinar, osebni intervju, 2021, 6. maj).

Z dokazi podprto oblikovanje politik je že dalj časa vpeto v evropske dokumente in organizacije. Evropska komisija je že leta 2009 v Strategiji EU za mlade poudarila pomen oblikovanja politik, ki sloni na dokazih, kjer je zapisano: »Za oblikovanje učinkovite politike je potrebno imeti boljše znanje. Poleg sedanjih orodij (npr. podatki Eurostata, nacionalna poročila, Evropski center znanja za mladinsko politiko) obstaja potreba po delitvi rezultatov raziskav in mreženju raziskovalcev po vsej Evropi«. Tudi nekateri evropski observatoriji (npr. Evropski opazovalni urad za kršitev pravic intelektualne lastnine) v svojem delovanju predvidevajo zagotavljanje prispevkov in podatkov, ki temeljijo na dokazih, da bi oblikovalcem politike omogočili oblikovanje učinkovitih politik za uveljavljanje pravic intelektualne lastnine ter podpora inovacijam in ustvarjalnosti (Cink, 2016).

Svet Evrope je maja 2017 vladam držav članic priporočal, naj spodbujajo nacionalno in evropsko raziskovanje različnih oblik mladinskega dela in njihove vrednosti, učinkov in doprinosa. Predlagal jim je, naj spodbujajo uporabo raziskav, evalvacij in stalnih nadaljevalnih aktivnosti pri razvoju kakovostnega in na znanja temelječega mladinskega dela, pri tem pa zagotovijo, da so vzpostavljeni meha-

nizmi za merjenje rezultatov in učinkov. To je poudarila tudi Dolores Kores, ki je kot primer navedla deklaracijo socialnega vrha v Portu leta 2021 (*Porto Social Summit*) in omenila, da je pomembno tudi, da »se v končni fazi lahko primerjamo z drugimi državami, ker obstaja nek enoten sistem« (Kores, osebni intervju, 2021, 18 maj).

Evropska Komisija je v Strategiji Evropske unije za mlade 2019–2027 v oddelku Na dokazih temelječe oblikovanje mladinske politike in pridobivanje znanja zapisala tudi, da bi mladinska politika EU morala temeljiti na preverjenih podatkih ter odražati dejanske potrebe in položaj mladih. To zahteva nenehne raziskave, razvoj znanja in vključevanje mladih ter mladinskih organizacij. Še posebej pomembno je zbiranje podrobnih podatkov o mladih, da bi lahko bolje razumeli potrebe različnih skupin, zlasti tistih z manj priložnostmi. Pri oblikovanju mladinske politike bi bilo smiselno upoštevati mladinski wiki (Youth Wiki), mreže mladinskih raziskav ter sodelovati z mednarodnimi organizacijami kot npr. Svet Evrope in OECD, vključno z mladinskimi organizacijami (Svet Evropske unije, 2018).

V Resoluciji o Nacionalnem programu za mladino 2013–2022 je omenjeno »oblikovanje javnih politik, temelječe na dokazih«. V točki 1.4 (Spremljanje nacionalnega programa za mladino) se predvideva »uporaba kombinacije treh vrst kazalnikov, ki bodo temeljili na prej omenjenem »oblikovanju javnih politik, temelječem na dokazih, ter bodo jedro sistema spremljanja in evalviranja nacionalnega programa za mladino«. Poleg tega ReNPM 2013–22 predvideva tudi vzpostavitev enote za raziskovanje mladine (v okviru obstoječih raziskovalnih organizacij), saj ugotavlja, da kljub močni intenzivnosti raziskav, ki jih financira Urad RS za mladino, nimamo vzpostavljenega celovitega sistema spremljanja družbenega položaja mladih, ki je nenazadnje potreben že zaradi poročanja Evropski komisiji.

Potrebo po sodelovanju med akterji prisotnimi v mladinskem sektorju je dobro opisala ena od sogovornic, Tanja Baumkirher, saj je po njenem mnenju pri mladinski politiki »najpomembnejše [...] dobro sodelovanje med politiko (snovalci in izvajalci politik), mladinskimi organizacijami in raziskovalci. Sodelovati morajo vsi med sabo kot tudi ,ena na ena'« (Baumkirher, osebni intervju, 2021, 15. april). Poudarila je tudi, da so »raziskovalci potrebni predvsem z vidika zajemanja širše populacije mladih in [da] preverjajo dejansko stanje med mladimi. Z raziskavami zagotavljamo ustrezno podlago za oblikovanje politik« (prav tam).

Nenazadnje je življenje mladih je v zadnjih letih močno zaznamovala epidemija covida-19, s čimer se je pojavila tudi potreba po dolgoročni analizi njenih posledic, tudi na mlade ter mladino kot sektor. Trajne posledice epidemije prepoznavamo šele nekaj let kasneje, predvsem s pomočjo celovitih raziskav mladine, njenega življenja in družbenega položaja in še nekaj časa bo tako. Zato je smiselno zaključiti z mislijo dr. Petra Debeljaka, nekdanjega direktorja Urada RS za mladino, glede njegovega videnja raziskovanja mladine v prihodnosti (Debeljak, osebni intervju, 7. 5. 2021): »Evidence-based! Zakaj? Ne zato, ker to pije vodo v Sloveniji. To je sidrišče, na katerem bi lahko štartali.»

Iztočnice za prihodnost:

- Za dober vpogled in spremljanje trendov na področju mladih, njihovih vrednot in stališč je potrebno zagotoviti izvedbo rednih in celovitih raziskav mladine.
- Za ustrezen vpogled v življenje mladih in spremljanje uresničevanja oziroma doseganja ciljev, zastavljenih v nacionalnem programu za mladino, bi bilo smiselno vzpostaviti mehanizem za sprotno spremljanje kazalnikov, ki bodo pripravljeni tako za mlade kot mladinski sektor (npr. mladinska opazovalnica, indeks mladih).
- Za zagotavljanje sinergij na področju raziskovanja je potrebno z različnimi spodbudami okrepiti sodelovanje in povezovanje raziskovalcev in raziskovalnih institucij na področju raziskovanja mladine in mladinskega dela ter njihovega sodelovanja z organizacijami mladinskega sektorja in oblikovalci politik.
- Za lažjo primerjavo podatkov in ugotovitev posameznih raziskav med državami je smiselno spodbujanje mednarodnega povezovanja raziskovalcev in raziskovalnih organizacij, predvsem v evropskem merilu (EU, Svet Evrope).
- Za ohranjanje in krepitev kakovostnega raziskovanja mladih in mladine se je potrebno držati vzpostavljenih standardov kakovosti raziskovalne dejavnosti, ki so v veljavi v Sloveniji in predpisani z Zakonom o znanstvenoraziskovalni in inovacijski dejavnosti (2021) ter regulacijo Javne agencije za znanstvenoraziskovalno in inovacijsko dejavnost Republike Slovenije.
- Potrebno bi bilo podpreti vzpostavitev skupnega repozitorija podatkov za področje mladih in mladine, ki bi zajemal podatke vseh relevantnih raziskav, analiz in statističnih spremljanj ter zagotavljal dostop zainteresirani javnosti ter raziskovalcem doma in v tujini.

Viri

- Cink, B. (2016). *Mladinska politika v Sloveniji* [diplomsko delo]. <http://dk.fdv.uni-lj.si/diplomska/pdfs/cink-borut.pdf>
- Evropska komisija. (2009). *Strategija EU za mlade – vlaganje v mlade in krepitev njihove vloge in položaja. Prenovljena odprta metoda koordinacije za obravnavo izzivov in priložnosti za mlade*. <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52009D-C0200&from=EN>
- Flere, S., Klanjšek, R., Lavrič, M., Kirbiš, A., Tavčar Kranjc, M., Divjak, M., Boroja, T., Zagorc, B., Naterer, A. (2014). *Slovenska Mladina 2013: Življenje v času deziluzij, tveganja in prekarosti [Podatkovna datoteka]. Univerza v Ljubljani, Arhiv družboslovnih podatkov. ADP - IDNo: MLA13*. https://doi.org/10.17898/ADP_MLA13_V1
- Flere, S., Klanjšek, R., Lavrič, M., Kirbiš, A., Tavčar Kranjc, M., Divjak, M., Boroja, T., Zagorc, B., Naterer, A. (2014). *Slovenian youth 2013: Living in times of disillusionment, risk and precarity: First CEPYUS – Friedrich-Ebert-Stiftung Youth Survey*. <http://projects.ff.uni-mb.si/~cepso/web/wp-content/uploads/2013/07/Study-final-web.pdf>
- Hertie School. (2019, 15. september). *18th Shell Youth Study: Rising Political engagement among young Germans*. [Novica]. <https://www.hertie-school.org/en/news/detail/content/18th-shell-youth-study-rising-political-engagement-among-young-germans>
- Jusić, M., Lavrič, M. in Tomanović, S. (ur.). (2019). *Youth Study South East Europe 2018/2019*. Friedrich-Ebert-Stiftung. <https://library.fes.de/pdf-files/id-moe/15274-20190408.pdf>

- Lavrič, M. (ur.). (2011). *Mladina 2010: Družbeni profil mladih v Sloveniji*. Ministrstvo za šolstvo in šport, Urad RS za mladino in Založba Aristej. [http://arhiv.mlad.si/files/knjiznica/mladina2010-2\(1\).pdf](http://arhiv.mlad.si/files/knjiznica/mladina2010-2(1).pdf)
- Lavrič, M. in Deželan, T. (ur.). (2021). *Mladina 2020*. Založba UM in Založba UL. https://www.mlad.si/e-katalogi/Mladina_2020/
- Mihelj, V. (ur.). (2002). *Mladina 2000: Slovenska mladina na prehodu v tretje tisočletje*. Ministrstvo za šolstvo in šport, Urad Republike Slovenije za mladino; Aristej.
- Mihelj, V. in Ule, M. (2001). *Mladina 2000 [Podatkovna datoteka]*. Univerza v Ljubljani, Arhiv družboslovnih podatkov. ADP – IDNo: MLA00. https://doi.org/10.17898/ADP_MLA00_V1
- Miller, L. (2020, 23. november). Children of Quarantine: What does a year of isolation and anxiety do to a developing brain? *New York Magazine*. <https://www.thecut.com/2020/11/covid-19-pandemic-kids-mental-health.html>
- Resolucija o nacionalnem programu za mladino 2013–2022 (ReNPM13–22). (2013). Sprejeta v Državnem zboru RS, v veljavi od 30. oktobra. <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=RESO93#>
- Svet Evropske unije. (2018). *Resolucija Sveta: Strategija Evropske unije za mlade 2019–2027*. 2018/C 456/01. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT/PDF/?uri=OJ:C:2018:456:FULL&from=EN>
- Ule, M. (1988). *Mladina in ideologija*. Delavska enotnost.
- Ule, M. (ur.). (1996). *Mladina v devetdesetih. Analiza stanja v Sloveniji*. Znanstveno in publicistično središče.
- Ule, M. in Mihelj, V. (1995). *Prihodnost mladine*. DZS; Ministrstvo za šolstvo in šport, Urad RS za mladino.
- Ule, M. in Renner, T. (1998). *Prosti čas mladih v Ljubljani*. Center za socialno psihologijo – študije mladine.
- Ule, M. in Vrcan, S. (1986). *Mladina 1985: Položaj, svest i ponašanje mlade generacije Jugoslavije* [Podatkovna datoteka]. Fakulteta za sociologijo, politične vede in novinarstvo, Institut za društvena istraživanja [izdelava], Univerza v Ljubljani, Arhiv družboslovnih podatkov [distribucija]. ADP - IDNo: MLA85. https://doi.org/10.17898/ADP_MLA85_V1
- Ule, M., Renner, T., Mencin Čepelak, M., Tivadar, B. (2000). *Socialna ranljivost mladih*. Ministrstvo za šolstvo in šport, Urad Republike Slovenije za mladino; Aristej.
- Ule, M., Renner, T., Mihelj, V., Kurdiša, S., Mencin Čepelak, M. (1996). *Predah za študentsko mladino*. Zavod RS za šolstvo; Ministrstvo za šolstvo in šport, Urad RS za mladino.
- Zakon o znanstvenoraziskovalni in inovacijski dejavnosti – ZZrID. (2021). Sprejet v Državnem zboru Republike Slovenije, v veljavi od 15. decembra.

